

## XXVIII TEMPU KOMÚN – TINAN C

### Tema

Liturjia domingu ne'e nian hatudu mai ita, nu'udar ezemplu konkretu, oinsá Maromak iha projetu ida salvasaun nian atu oferese ba ema hotu, laho esesaun; rekoñese Maromak nia don, simu nia ho gratidaun, mak kondisaun atu manán alienasaun, terus, buat ne'ebé hadook ita husi Maromak no maluk sira no to'o ba moris nakonu.

*Primeira leitura* apresenta mai ita istória ema moras-lepra ida (Naamán). Epizódiu ne'e revela katak Jahwéh oferese ba ema vida no salvasaun, laho limite no esesaun; ema presiza de'it hakohak Maromak nia don, rekoñese Nia nu'udar Makso'ik mesak no hatudu gratidaun ba Nia.

*Evanjellu* apresenta grupu ida ema moras-lepra nian ne'ebé hasoru Jezús no liuhusi Jezús sira deskobre Maromak nia laran-sadia no domin. Sira reprezenta umanidade tomak ne'ebé moris iha mizéria no terus, no Maromak haraik ba sira nia laran-di'ak, domin, salvasaun. Iha-ne'e mós bolu atensaun ba ema nia resposta ba Maromka nia don; ema hotu ne'ebé koko salvasaun ne'ebé Maromak oferese tenke rekoñese don ne'e, simu nia no manifesta ninia gratidaun ba Maromak.

*Leitura daruak* define ezisténsia sarani nu'udar identifikasaun ho Kristu, Ema ne'ebé hakohak Maromak nia don sai eskolante: identifika an ho Kristu, moris iha domin no iha entrega ba maun-alin sira no to'o ba moris foun resureisaun nian.

### LEITURA I – 2 Reis 5,14-17

Leitura dahuluk domingu ne'e nian lori ita ba reinu Norte (Israel) nian, durante Joraun nia ukun (853-842 a.C.). Liurai sira Israel nian – preokupa atu halo sira-nia país estadu modernu ida no marka nia an iha kuadru polítika iha “Médio Oriente” antigo – mantein, interkámbiu ida ho povu sira zona nian. Haree husi pontudevista relijiozu, polítika ne'e lori invazaun maromak/lulik sira nian no valór estranjeiru ne'ebé amesa integridade fiar jahwista. Apezarde Joraun hasai tiha státua sira ne'ebé nia aman harii ba Baal (kf. 2 Re 3,2), ne'e mak tempu ida ne'ebé maromak kananeu sira-nian asume protagonizmu boot no Baal substitui Jahwéh iha israelita barak nia moris.

Iha faze ne'e, profeta Eliseu sai defensór boot fiar jahwista no kontinua nia predesesór Elias nia obra. Eliseu halo parte comunidade “profeta nia oan sira” (2 Re 2,3; 4,1)... Parese katak grupu ne'e mak sírkulu profétiku ida iha-ne'ebé nia membru sira tuir Jahwéh ho modu inkondisionál, no husi sira mak Povu buka apoiu hasoru abuzu husi kbiit-na'in sira.

Iha 2 Reis, autór deuteronomista sira haktuir istória jenerál síriu Naamán nian, asu-uain ida Síria nian, maibé iha moras lepra; hetan tiha informasaun husi atan-feto ida katak iha profeta ida ne'ebé bele kura nia husi nia moras. Nia bá hasoru Eliseu, ho presente barak. Eliseu haruka de'it Naamán atu hariis dala hitu iha mota Kordaun (kf. 2 Re 5,1-13).

### MENSAJEN

Importante iha istória ne'e mak karákteer teolójiku no katekétiku, ne'ebé tulun israelita sira (monu ba babeur atu hana'i Baal) atu deskobre filafali fundamentu sira fiar nian.

Uluknanai, katekista sira Israel nian hakarak hatudu momoos katak Jahwéh mak Na'i moris nian, katak Nia soi projetu libertasaun nian ba ema no Nia de'it mak bele salva ema ne'ebé

hetan kondensasaun ba mate. Maromak bele uza ema maibé, Nia de'it mak haraik salvasaun no moris; israelita sira presiza rekoñese buat ne'e hanesan Naamán rekoñese.

Iha fatin daruak, katekista sira Israel nian hakarak hatudu Jahwéh nia intervensaun salvasaun nian la'ós hahalok ida tuir sirkunstánsia sira, maibé esesaun ida ne'ebé atua iha nivel kle'an no tranforma ema nia moris ho modu radikál... Naamán la hetan de'it isin di'ak; maibé Maromak nia intervensaun lori transformasaun espirituál ne'ebé halo nia husik ninia maromak sira atu serví de'it Maromak loos ida mesak... Espresaun mudansa radikál ne'e nian mak Naamán nia afirmasaun katak “la iha Maromak seluk iha rai tomak mak Maromak Isarel nian de'it” (vers. 15) no katak nia sei la “hasa'e tan karan eh sakrifísiu ba maromak seluk, maibé ba de'it Na'i, Israel nia Maromak” (vers. 17).

Iha fatin datoluk, istória hatudu momoos katak oferta salvasaun la'ós don ida eskruzivu, rezervadu ba ema ne'ebé hetan priviléjiu eh ba rasa espesiál ida: Naamán ema Síria, inimigu tradisionál Maromak nia Povu nian... Maibé Maromak la halo distinsaun ema nian no oferese ba ema hotu, Ninia grasa. Buat ne'ebé desizivu mak hakohak Maromak nia don no aseita atu Nia nakfilak ita.

Iha fatin dahaat, katekeze deuteronomista subliña “gratidaun” Naamán nian. Livre husi moras ne'ebé hamoe nia, nia hakarak agradese ninia kura hodi fô prezente wain ba Eliseu; maibé nia komprende kedas katak la'ós ba ema mak nia tenke agradese ba don moris nian, maibé ba Maromak... No ninia gratidaun hatudu iha adezaun totál ba Jahwéh. Katekista sira Israel nian sujere katak ida-ne'e mak resposta ne'ebé Maromak hein husi ema.

Iha fatin dalimak, ita haree Eliseu nia atitude ne'ebé nunka hakarak aproveita Maromak nia intervensaun ba Naamán atu hetan benefísiu ba an rasik. Hodi lakohi simu prezente husi Naamán nia liman, Eliseu hatudu katak la'ós ba nia maibé ba Jahwéh mak jenerál síriu ne'e tenke agradese ba ninia kura. Bele haree katak katekista deuteronomista denunsia líder relijiozu sira ne'e'e iha tempu ne'ebá, preokupa atu uza Maromak ba sira-nia benefísiu rasik...

## **LEITURA II – 2 Tim 2,8-13**

Ita kontinua lee Surat daruak ba Timóteo... Surat ne'e nia kontestu mak finál sékulu I eh inísiu sékulu II, iha tempu ida persegisaun nian no sarani sira-nia laran-manas sai menus. Autór husu Timóteo, no sarani hotu atu persevera iha fiar, konserva doutrina loos simu husi Jezús no dedika an tomak ba servisu Evanjellu nian.

### **MENSAJEN**

Hamenó tiha Timóteo ba dedikasaun totál iha ministériu (kf. 2 Tim 2,1-7), autór apresenta motivu aas liu ne'ebé justifika saran-an ne'e: Kristu nia ezemplu, ne'ebé to'o iha glória husi dalan krús no saran an nian... Paulo rasik tuir dalan difisil ne'e no tanba ne'e mak ema dadur nia; maibé nia la preokupa, basá buat esensiál mak Maromak nia Liafuan kontinua nakfilak mundu. Nune'e, mak ema balun tenke entrega moris rasik atu Jezús nia proposta libertadora to'o ba ema hotu... Terus ba ne'e iha folin duni, atu objetivu ne'e bele sai konkretu.

Parágrafu finál (vers. 11-13) foti no klarifika fali afirmasaun molok. Ema sarani simu bolun atu identifika an ho Kristu iha saran nia moris rasik no iha servisu ba maun-alin sira – tuir Kristu nia ezemplu; saran-an ne'e la remata iha frakasu no iha sentidu-laek, maibé – tuir Kristu nia ezemplu – iha moris-hi'as, iha moris foun. Sarani ida labele hewai atu halo nia moris prezente ida domin nian, se nia hakarak identifika an ho Kristu.

## EVANJELLU – Lc 17,11-19

Dala ida tan Lucas apresenta epizódiu ida iha “dalan ba Jerusalém” (“dala espirituál”, iha ne’ebé eskolante sira aprende no interioriza valór no realidade sira Reinu nian).

Tuir Jezús no eskolante sira nia “dalan” mosu, ema moras-lepra na’in sanulu. Ema moras-lepra, iha Jezús nia tempu mak protótipu ema marjinalizadu nian.... Aleinde ema hakribi sira no ta’uk atu kontajia, ema moras-lepra mak ema foer/impuru tuir ritu judeu nian (kf. Lev 13-14), no teolojia ofisiál atribui ba sira salan boot (lepra nu’udar Maromak nia kastigu ba salan sira-ne’e); tanba ne’e, ema lepra la bele tama iha sidade Jerusalém, atu keta hafoer sidade santa. Nia tenke hadook an husi konvíviu umanu atu keta kontamina ema seluk ho impureza fízika no relijioza. Se nia hetan isin-di’ak nia tenke apresenta an ba amlulik ida, atu nia komprova kura ne’e no fô lisensa atu integra an fali iha vida normál (kf. Lev 14). Nune’e, nia bele, partisipa fali iha selebrasaun kultu nian.

Leproz u ida mak ema Samaria nian. Ema judeu sira despreza samaritanu sira, ba sira-nia sinkretizmu relijiozu. Ne’e hotu hahú iha 721 mK bainhira kolonu asíriu sira invade no hahú kahur malu ho populasau n lokál. Ba judeu sira, makhorik Samaria nian, husi tempu ne’e hahú atu sai ema pagaun... Fila fali husi ezíliu Babilónia nian, makhorik Jerusalém nian lakohi simu tulun ida hsui samaritanu sira iha rekonstrusaun Templu nian no evita kontaktu ho ema ereje sira ne’e, “rasa ne’ebé kahur ho ema jentiu sira”. Konstrusaun santuáriu iha foho Garizim hametin separasaun ne’e no, iha perspetiva judaika, nia tau samratinau sira iha infidelidade ba Jahwéh ho modu definitivu. Iha Jezus nia tempu komuidade rua ne’e sai inimigu boot ba malu.

### MENSAJEN

Epizódiu ema-lepra na’in sanulu ne’e (eskluzivu Lucas nian) integra iha ótika teolójika Evanjellu ida-nian ne’ebé nia objetivu fundamentál mak apresenta Jezús nu’udar Maromak ne’ebé halo An ba ema atu lori jestu konkretu salvasun/libertasaun ba ema hotu, liuliu ema moris iha opresaun no iha marjinalizasaun.

Lucas hatudu katak Maromak soi proposta ida moris foun no libertasaun nian atu oferese ba ema hotu. Númeru sanulu iha signifikadu simbóliku ida: signifika “totalidade” (judaízm konsidera nesesáriu atu pelumenus iha ema na’in sanulu atu bele halo orasaun komunitária, basá númeru sanulu representa totalidade komuidade nian). Samaritanu ida nia prezensa iha grupu hatudu katak, salvasaun ne’ebé Maromak oferese liuhusi Jezús, la’ós de’it ba komuidade “Povu eleitu” nian, maibé ba ema hotu, ba sira ne’ebé judaízm ofisiál konsidera dook husi salvasaun.

Iha epizódiu ida-ne’e, Lucas nia atensaun la’ós isin-di’ak ba ema lepra sira maibé ba agradementu. Lucas hakarak hatudu katak ema ne’ebé simu salvasaun tenke rekoñese Maromak nia don no agrade... No nia fô hatene katak, ema sira ne’ebé ema despreza, sira ne’ebé teolojia ofisiál konsidera la hetan salvasaun mak nakloke liu ba Maromak nia don sira. Lucas refere ba judeu sira nia autosufisiénsia, ne’ebé konsidera an Povu eleitu nune’e naturál atu Maromak hakonu sira ho don oioin; maski nune’e sira la rekoñese proposta salvasaun ne’ebé, liuhusi Jezús, Maromak oferese ba sira... Konserteza iha-ne’e iha mós apelu ida ba eskolante sira atu keta ignora Maromak nia don no hatene hatán ba Nia ho gratidaun no fiar (ho adezaun ba Jezús no ba Ninia proposta salvasaun nian).